

SVERIGE 7:50
NORGE 9:25
DANMARK 9:50
INKL. MOMS

MYNT KONTAKT

JANUARI 1980

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Krönings- medaljer

Sid 4

SACHSISKA TALERPERIODER II

Sid 8

GÖSTA CARELL Sid 11

1512 ÅRS STORMYNT Sid 14

STOPP FÖR FALSKMYNT Sid 18

MAGERSFONTEIN Sid 19

MÄRKTA RIKSDALRAR Sid 22

SUOMALAISET LUKIJAMME VOIVAT KIRJOITTA MEILLE SUOMEKSI

Sid 19

ÄNTLIGEN en ny MYNTKASSET

Storlek
Längd 155 mm
Bredd 105 mm
Tjockl 6 mm
Mynten isätts
från baksidan.

Årtal
1972, 1973
1976, 1977
1978, 1979
1980, tidigare
årtal kommer

ca pris 7:-

Blått mellanlägg med guldtryck

ca pris 7:-

Äntligen finns en svensktillverkad Myntkassett som passar i kortlådor för format A-6. Materialet är formsprutad *glasklar* PS-plast som ger ett perfekt skydd för dina mynt utan någon missfärgning. Finns i alla välsorterade butiker som säljer mynttillbehör. Till återförsäljare specialoffert.

PEO Mynt & Frimärken AB

Drottninggatan 29 – Telefon 08/21 12 10
Box 162 45 S-103 25 STOCKHOLM

VI BETALAR FÖR NORSKA ÅRSSET 1968 Kr 2 000:-

Vi köper även andra norska och utländska mynt.
Kontant betalning eller vid postbefodran inom 48
timmar.

SVEA

MYNT & FRIMÄRKSHANDEL AB

STUREPLAN 4 · BOX 5358, S-102 46 STOCKHOLM

TELEFON 08-10 03 85, 10 03 95

BANK: SVENSKA HANDELSBANKEN

MYNTKONTAKT

SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(måndag-fredag kl 10.00-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50-4

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer den 1 i
månaderna februari - maj och
september - december.

Prenumeration: helår 55:-

REDAKTION

Huvudredaktör
och ansvarig utgivare:

Frank Olrog

Telefon 08-26 14 57

Arkitektvägen 29

161 45 Bromma

Biträdande redaktörer:

Madeleine Greijer

Torbjörn Sundquist

Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning

Telefon 08-67 55 98, 756 86 62

Annonsspriser exkl. moms:

2 sidor (mittuppslag)	2 000:-
2:a omslagssidan	1 200:-
omslaget 4:e sida	1 500:-
1/1 sida (157×220 mm)	1 000:-
2/3 sida (104×220 mm)	700:-
1/2 sida (157×108 mm)	525:-
1/3 sida (50×220 mm)	375:-
1/4 sida (76×108 mm)	290:-
1/6 sida (50×108 mm)	200:-
1/12 (50×52 mm)	110:-

Sista materialdag:

Den 5:e i månaden

före utgivning

Annonsmaterial:

Negativ eller positiv offsetfilm

Sändes till Ordfront

Fack, 104 32 Stockholm

Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas

ISSN nr 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

PROGRAM FÖR VÅREN 1980

FEBRUARI

Onsdag 6 Bernadottesektionen samlas på Historiska Museernas lunchrum kl 18:30. Liten frågetävling på O II och G V:s mynt. Medtag egna mynt för kvalitetsbestämning.

Tisdag 19. Antiksektionen samlas på kansliet, Östermalmsgatan 81, Stockholm kl 18:30. Stefan Bakos berättar om mynt från Sicilien.

Torsdag 28. Medeltidssektionen samlas på Historiska Museernas lunchrum kl 18:30. Tamas Sarkany talar om mynt i kyrkfynd.

MARS

Onsdag 12. Bernadottesektionen samlas på Historiska Museernas lunchrum kl 18:30. Sällsynta mynt under Bernadottetiden. Liten auktion. Medtag gärna mynt till försäljning på auktionen. Max 2 poster per person.

Fredag-Lördag 28-29. Föreningens vårauktion på Historiska Museernas hörsal, Storgatan 41, Stockholm. Visning kl 17:00-18:30. Auktionen börjar kl 18:40. Detta gäller båda dagarna på grund av museets tider för öppethållande.

Onsdag 26. Antiksektionen samlas på kansliet, Östermalmsgatan 81, Stockholm kl 18:30. Programmet meddelas i marsnumret.

APRIL

Fredag 11. Medeltidssektionen samlas på Historiska Museernas lunchrum, kl 18:30. Rolf Sjöberg kåserar.

Onsdag 16. Bernadottesektionen samlas på Historiska Museernas lunchrum kl 18:30. Programmet ej fastställt.

MAJ

Måndag 5 samlas vi hos B. Ahlström Mynthandel AB, Kungsgatan 28, Stockholm kl 18:30 för att titta och diskutera.

Onsdag 7. Antiksektionen samlas på kansliet, Östermalmsgatan 81, Stockholm kl 18:30. Programmet ej fastställt.

Måndag 12. Medeltidssektionen samlas på Historiska Museernas lunchrum kl 18:30. Kenneth Jonsson kåserar.

Lördag 31 årsmötet i Sigtuna.

Numismatiska seminarier

Den 13, 20 och 27 mars kl 14-16 håller professor Brita Malmer seminarier över ämnet: Importen av tyska mynt till Sverige under 1400-talet. Lokal: Numismatiska institutonen, Sandhamnsgatan 52.

Seminarierna är öppna för alla intresserade, men vissa förkunskaper är nog behövliga.

MEDALJERNA FRÅN DE TVÅ SISTA KRÖNINGARNA I SVERIGE

Av Lars O Lagerqvist

ritet voterade för avslag. Man hade på många håll föga sinne för "royauténs imposanta emblemer", som det hette vid ett annat tillfälle, och många riksdagsmän visste dessutom inte om kungen önskade krönas – men det gjorde han i högsta grad, och så blev det. Vid slutlig votering antog andra kammaren det

Fig 1. Karl XV:s och Lovisas kröning i Stockholm 1860. Av Johan Edvard Ericsson efter C.G. Qvarnströms modeller. Präglad av Rikets ständer. Brons-ex., liksom de följande ur Kungl Myntkabinettets samlingar. Foto fig 1-3 N Lagergren, ATA.

Regeringsformen av år 1809 nämner ingenting om kröningsceremonien, som varje regent i vårt land med ett undantag undergått åtminstone från 1210; endast Albrekt av Mecklenburg (1364-89) tycks ha nöjt sig med den ännu äldre hyllningen på Mora sten. Vårt grannland Norge däremot hade i Grundloven 1814 inryckt en paragraf, enligt vilken landets konung skulle krönas. Den upphävdes under första världskriget. Av denna anledning kröntes kung Haakon och drottning Maud 1906 i Trondheim medan Olav 1958 kunde nöja sig med en hyllning och kyrklig välsignelse i den gamla domkyrkan. I Danmark var Kristian VIII (1839-48) den siste kung, som bar "den absolute krone"; hans efterträdare Fredrik VII, kallad "Grundlovens giver", ehuru han i själva verket ogillade och motarbetade denna inskränkning av kungamakten, måste avstå från att bära kronan, som hade blivit förbunden med enväldet.

När det gäller Sverige bröts tradition efter tronskiftet den 8 december 1907. Gustav V förklarade,

att han inte ville bli krönt. Härigenom undgick man en debatt i riksdagen. Praxis var nämligen den, att kröningen ägde rum efter riksdagens (tidigare ständernas) anmaning och efter det att särskilt anslag beviljats. Redan vid Oskar II:s tronbestigning hade beslutet föregåtts av en diskussion, som av den överkänslige kungen uppfattades som pinsam. Sedan förslaget framställt av talmanskongressen godtog det utan vidare i första kammaren, som var behärskad av konservativa element – här satt ovanligt många av de adelsmän, som varit verksamma i ständsriksdagen fram till 1867. Däremot blev det debatt i andra kammaren; någon direkt antimonarkisk stämning var det visserligen inte fråga om, men många fann ceremonien föråldrad; en öländsk representant för Lantmannapartiet talade både för en inskränkning i apanaget och ett inställande av kröningen, samtidigt som han betygade kungen sin vördnad. Med knapp majoritet vann förslaget förvisning till utskott i första omröstningen, medan en stor mino-

utskottsbehandlade förslaget "med öfvervägande ja".

Till kröningarna hörde av hävd också ett rikt medaljpräglade. Ännu äldre var seden med så kallade kastpenningar, belagd från Gustav Vasas kröning i Uppsala 1528. Dessa hade länge karaktär av mynt; mera undantagsvis (Kristina och Karl XI) var de medaljer utan anknytning till myntföten. Silver var den brukliga metallen, ehuru avslag i guld alltid förekom, dels som särskilda hedersgåvor, dels för att i några få exemplar blandas in med de av ränthästar utkastade silverpräglingarna, varom folket sedan slogs i modden.¹

Den sista gång en dylik utkastning förekom vid en kröning var 1818, då Karl XIV Johan bekräftades i sin höga värdighet i Stockholm samt på sensommaren dessutom i Trondheim, den första kröningen i Norge sedan medeltiden, varvid också särskildapräglingar spreds till folkmassan. Vid samme konungs begravning i Stockholm 1844 red ränthästar efter själva ceremoniens avslutande ut från

slottet, beledsagad av 24 man ur Livgardet, och kastade ut begravningspenningar i statens centrala delar. Pinsamma uppträden förekom när massan följde efter de ridande och slogs om medaljerna med den avlidnes bild på åtsidan. Kastpenningarna hade denna gång, till skillnad från förhållandet 1818, inte myntkaraktär.

en liten minnespenning om endast 17 mm diameter.³ Till Oskar I:s begravning slogs åter en "kastpenning", i själva verket en minnesmedalj, i sedvanlig storlek (31 mm), ehuru den endast blev utdelad.⁴

Karl XV:s och Lovisas kröning ägde rum den 3 maj 1860. Vissa föränklingar i ceremonien skedde (de praktfulla ordensdräkterna bars in-

Upplagorna i silver och brons var ganska stora; det exakta antalet är mig obekant.

Den andra medaljen (fig 2) är "kastpenningen", som i kröningsräkenskaperna kallas "kröningspenningen" och som graverades av Lea Ahlborn. Den upptas där till en kostnad av 7 804:22 rdr rmt. Vidare finner vi där, att Seb. Tham (myntmästaren) den 2 maj, dagen före kröningen, levererade 3 200 st. Detta överensstämmer med den av Bertel Tingström⁸ angivna upplagan. Emellertid kvitterade sekreteraren i riksmarskalksämberet den 9 juni ytterligare 300 st "Konung Carl XV:s kröningspenningar" som överlämnades av myntproberaren Fredrik Wretman. Antagligen var de avsedda för hovpersonal och deras anhöriga. Upplagan var med andra ord 3 500 ex, vartill bör läggas de två pliktexemplaren till Kungl. Myntkabinettet och Riksbankens myntkabinett.

Den tredje medaljen (se fig 3) slogs av kungen och bekostades av medel som togs från kröningsanslaget. Redan vid Karl XIII:s erkännande som norsk konung 1814 (han orkade aldrig låta kröna sig i detta land) hade det norska Stortingets deputerade i Stockholm erhållit en för ändamålet slagen silvermedalj – den gången på grund av tidsbrist med samma åtsida som en riksdaler.⁹ Traditionen fortsattes av Karl XIV Johan, som dekorerade de 12 norska deputerade med en guldmedalj i guldkedja (den blev enligt Hildebrand färdig först flera år efter kröningen).¹⁰ Därtill utdelades

Fig 2. Karl XV:s "kröningspenning" 1860; utdelad, inte utkastad. Graverad av Lea Ahlborn. Silver. Upplagan var 3 500 ex.

Rikets ständer kom några månader senare att diskutera ett förslag om att avskaffa "det barbariska bruket, som förut vid kröningar varit öfligt, att bland folket utkasta s k kröningspenningar..." Av diskussionen framgår, att det var den nyss timade kungliga begravningen och uppträden i samband med medaljernas utkastande som medfört, att allmänna besvär- och bevilningsutskottet nu inför Oskar I:s och Josefinas kröning ville föreslå, "att Rikets Ständer måtte hos Kongl. Maj:t i underdanighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes i Näder bestämma något annat sätt för utdelandet av de, till minne av Kongl. Maj:ts snart stundade kröning, slagna skådepenningar, än det hittills brukliga, då nemligen desamma utkastats bland folket på gator och torg, hvilket föranlett folkträngsel, oordning och bullersamma uppträden, minst passande vid ett så högtidligt och för hela Nationen kärt tillfälle, som det ifrågakvarande".

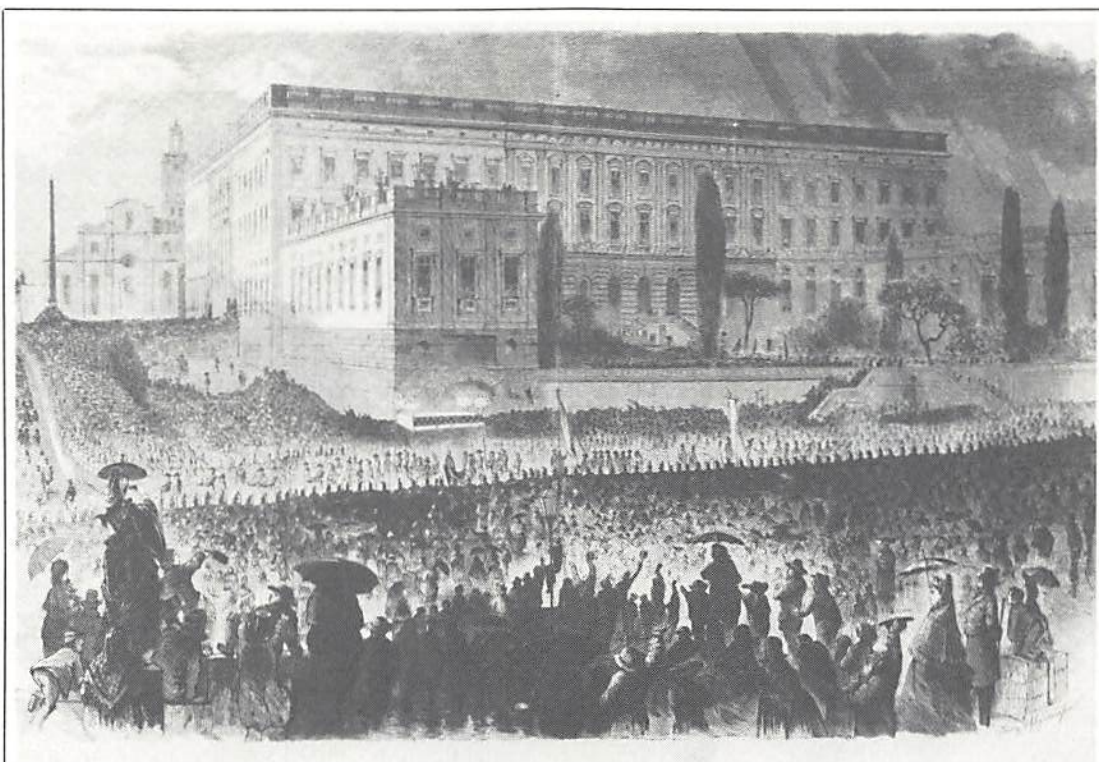
Detta blev också ständernas beslut. Resultatet blev, att ingen kastpenning präglades denna gång, vare sig för utdelning eller för utkastande. Ständerna slog däremot, som länge varit bruk, en större minnesmedalj över den högtidliga händelsen, modellerad av professor C G Qvarnström och graverad av Ludvig Persson Lundgren, gravör vid Kongl. Myntet.² Den sistnämnda utgav dessutom på eget initiativ

te längre), men folket fick för sista gången fröjda sig åt att se kungen till häst i krona och mantel (tretton år senare ville inte hans bror och efterträdare visa sin osäkerhet som ryttare; han hade just börjat ta lektioner i den ädla ridkonsten och blev med tiden mycket skicklig).

Till Karl XV:s kröning utgavs tre medaljer. Ständerna lät slå en stor minnespenning om 58 mm (fig 1), som den unge och lovande Johan Edvard Ericsson⁵ graverade, även denna gång efter Qvarnströms modeller.⁶ Karl XV erhölet ett guldexemplar, som numera tillhör vår nuvarande konungs medaljsamling.

Fig 3. Karl XV:s medalj till de 12 norska deputerade vid kröningen 1860. Av Lea Ahlborn. Den utdelades i guld att bäras i kedja. Upplagan var liten.

Oskar II:s och drottning Sofias kröning den 12 maj 1873 ägde rum i kyla och regn (märk paraplyerna). På bilden – ur Ny Illustrerad Tidning – går kungen i processionen till Storkyrkan under en pall, framför honom statsråden med riksregalierna. Drottningen, som färdades i vagn, har ännu inte lämnat Logården.

själva kröningskastpenningen rikligt i guld eller silver att bäras (även flera år senare), men denna gamla sedvänja skall inte behandlas här; inte heller skall de "norska" medaljerna, som var större till formatet och hade en annan fränsida, missas för de nämnda hedersgåvorna, som utdelades i större antal och till svenskar.¹¹ Karl XV:s till de norska deputerade – även denna gång 12 – överlämnade medalj bars även den i guldkedja. Den mäter 43 mm (obetydligt större än Karl Johans).¹² Räkenskaperna kallar den "Krönings Medaljen" och upptar en kostnad om 5 203:92 rdr rmt, häri inräknat kedjor och 12 medalj-fodral. Denna medalj finns också i silver – Kungl Myntkabinettet och Riksbankens myntkabinett får aldrig några pliktexemplar levererade i guld och för samlare slogs ytterligare några, därtill även i brons. Kontrollen var inte särskilt sträng i äldre tider. Upplagan var emellertid liten.¹³

Oskar II:s och Sofias kröning, den sista i vår historia, ägde rum

den 12 maj 1873 i kallt och regnigt väder (se bilden ovan). Den långa processionen utgick från Logården, med statsråden bärande regalierna. Kungen gick under en pall, för sista gången iförd sin hertigkrona; drottningen följde i vagn. I Storkyrkan satte ärkebiskop Anton Niklas Sundberg och justitiestatsminister Axel Adlercreutz kungakronan på Oskars huvud. Efter drottningens kröning följde riksdagens hyllning inför silvertronen, för dagen överförd till kyrkan.

Denna gång slog riksdagen ingen medalj över kröningen – något förslag väcktes inte och anledningen härtill kan man bara gissa sig till. Kungen lät dock prägla en "kastpenning", en medalj om 31 mm (fig 4), som i likhet med Karl XV:s blev utdelad till dels dem som deltagit i kröningen, dels några korporationer.¹⁴ I andra kammaren – där motståndet mot kröningen haft sig egentliga hård – anmälades den 22 maj 1873 (protokoll V, § 8), att "194 stycken till minne af kröningen slagna penningar blifvit från

Riksmarskalks-Embetet till Herr Talmannen öfverlemnade, för att bland Kammarens ledamöter utdelas..." Det får anses ytterst sannolikt, att också första kammarens ledamöter erhöi kröningspenningen, även om detta icke är noterat i deras protokoll.

Kröningsräkenskaperna, som likaså kallar den "Krönings Penningen", anger kostnaden till 7 801:78, nära nog samma belopp som betalades för den närmast föregående. Upplagan – om vars storlek ingenting har kunnat återfinnas i Kungl Myntets arkiv – anges i dessa handlingar till 3 500 ex, var till som vanligt får läggas de två pliktexemplar som levererades till Kungl Myntkabinettet och Riksbanken.

De tolv norska deputerade erhöi också denna gång en guldmedalj (fig 5) om 43 mm diameter¹⁵, men inte i guldkedja utan i högblått band, varigenom kostnaderna hölls nere – räkenskaperna visar att man betalade 2 011:33. Bägge dessa medaljer var graverade av Lea

Ahlborn. Den sistnämnda, även här kallad "Krönings Medaljen", slogs också i silver, dels som leveransexemplar, dels för några samlare, men upplagan var mycket liten. Några bronspräglingar har jag inte sett.¹⁶

I likhet med Karl XV och Lovisa tretton år tidigare kröntes också Oskar och Sofia senare under året i Trondheim.¹⁷ I Sverige bar kungen som bekant krona och mantel vid riksdagens högtidliga öppnande, däremot inte i Norge inför stortinget. Kronprinsen och de kungliga hertigarna uppträdde också i rikssalen på Stockholms slott i sina mantlar och kronor, däremot inte drottningen och prinsessorna på den kungliga läktaren. Efter 1907 avlades denna ståt. Några "begravningspenningar" hade inte slagits sedan 1859 och blev inte heller utgiven till Oskar II:s högtidliga jordfästning i Riddarholmskyrkan. "Kröningspenningen" 1873 blev den sista i sin art.

Författaren vill till sist framföra sitt tack till fil dr Torgny Lindgren, som haft vänligheten genomläsa denna uppsats och därvid lämnat flera värdefulla kompletteringar.

Noter:

1. Framställningen bygger främst på följande arbeten: *Torgny Lindgren*, Anteckningar om kastpenningar från och med drottning Kristinas begravning. *NNÄ* 1947, Sthlm 1947, s 116 ff. *Densamme*, Till kastpenningarnas historia. *NNÄ* 1971, Sthlm 1973, s 127 ff. *Leif Jansson och Bengt Hemmingsson*, Svenska kast- och minnesmynt 1607-1818, Sthlm u.ä. En översikt av detta bruk ur allmänneuropeisk synpunkt har givits av *Nils Ludvig Rasmussen*, *Auswurfmünzen. Eine Skizze. Congresso Internazionale di Numismatica*, Roma 1961. II, Atti, Roma 1965, s 623 ff.
2. *B.E. Hildebrand*, Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar ... II, Sthlm 1875, nr 10. Modellen till denna och till Karl XV:s och Lovisas stora kröningsmedaljer har publicerats av *N.L. Rasmussen*, *Kungl Myntkabinettet*, Stockholm 1954, *NNÄ* 1955, Sthlm 1957, s 166 ff.
3. Hildebrand nr 11.
4. Hildebrand nr 22.
5. *Erik Lindberg*, Johan Edvard Ericsson (1836-1871), *NNÄ* 1942, Oslo 1943, s 173 ff.
6. Hildebrand nr 5; Rasmussen, not 2 a.a.
7. Hildebrand nr 6. Kröningsräkenskaper, som citeras här och nedan,

förvaras i Slottsarkivet, Stockholms slott.

8. *B. Tingström*, *Svensk numismatisk uppslagsbok*. 3:e omarb. uppl. Sthlm 1972, s 313.
9. Hildebrand, Karl XIII nr 15. Året därpå fick två norska bondeputerade var sin liknande silvermedalj, men med fransidor med deras egna namn. Hildebrand nr 16-17.
10. Hildebrand nr 26.
11. Se härom *Torgny Lindgren*, ovan not 1 a.a., samt *N.L. Rasmussen*, *Kröningspenningar till bondeståndet. Till kastpenningens historia. Fataburen* 1940, Sthlm 1940, s 77 ff. Den sistnämnda har också publicerat och avbildat en i band burens kastpenning från Karl Johan (Kungl Myntkabinettet, Stockholm 1957, *NNÄ* 1957-58, Sthlm 1958, s 269 ff.).
12. Hildebrand nr 7. Se även *E.E. Areen*, *De nordiska ländernas officiella belöningsmedaljer* ... Sthlm 1938, s 81 samt bild 139. Som nr 138 avbildar Areen ett buret ex. av Karl Johans motsvarande medalj.
13. Kungl Myntkabinettets register över medaljförsäljningar från 1800-talets senare del till 1939 upptar endast tre tillfällen då denna medalj bytt ägare (ett brons- och två silverex), mot mer än 30 för kröningspenningen.
14. Hildebrand nr 8.

15. Hildebrand nr 9.

16. Kungl Myntkabinettets i not 12 nämnda register känner inalles 4 försäljningar under mer än 50 år.
17. Det kanske förtjänar att påpekas, att Oskar I och Josefine aldrig kröntes i Norge. Detta berodde framför allt på det norska prästerskapets och främst biskopens i Trondheim motvilja mot att en katolsk drottning skulle undergå en protestantisk ceremoni (Desideria kröntes heller aldrig i Norge). Oskar I slog inte någon särskild medalj för de norska deputerade vid sin och drottningens kröning i Stockholm 1844, som hans far hade gjort 1818 och hans söner skulle göra 1860 och 1873. Både Karl XV och Oskar II lät vid sina och gemälernas kröningar i Trondheim utge särskilda minnesmedaljer, avsedda att bäras (Hildebrand, Karl XV nr 116, Oskar II nr 50), alltså en direkt parallell till de svenska, den förre dessutom en 31 mm medalj (av B. Bergslén, Kongsberg), som motsvarar den svenska kröningspenningen (Hildebrand, Karl XV nr 115).

* *
*

Fig 4. Oskar II:s "kröningspenning" 1873, även den graverad av Lea Ahlborn och utgiven i 3 500 ex. Silver. Foto: J Tamsalu, KMK.

Fig 5. Oskar II:s medalj till de norska deputerade vid kröningen 1873. Den utdelades att bäras i högblått band och var av guld. Foto efter leveransex i silver. Mycket ovanlig på samlarmarknaden. Foto: J Tamsalu, KMK.

De sachsiska talerperioderna 1500–1763

Av Dr. Paul Arnold

(Andra avsnittet)

Riksmyntordningens tid. Kipper- och wipper- inflation

Med Sachsens inträde i riksmyntordningen tar den andra talerperioden sin början, alltså riksmyntfotens tid 1571–1667. Av en kölnisk mark finsilver slogs 9 reichstaler till en finvikt av 25,98 g. och en bruttovikt av 29,23 g. En reichstaler gällde 24 groschen eller 288 pfennige. En groschen var värd 12 pfennige eller 24 heller. Alla nominaler är försedda med ett litet riksäpple på åtsidan. Kurfurst Augusts reichstaler visar på åtsidan kurfursten i höftbild, i harnesk med axlat kurtsvärd. På framsidan finns en trefaldigt behjälmad vapensköld med tolv fält. Inskriften på bägge sidor lyder: *Augustus Dei Gratia Dux Saxoniae Sacri Romani Imperii Archimarschallus Et Elector* (= August av Guds nåde hertig av Sachsen, det Heliga Romerska Rikets Ärkemarskalk och kurfurste). På framsidan vid inskriftens slut ser man myntmästarmärket HB – myntmästaren Hans Biener i Dresden. I och med att den översachsiska rikskretsen anslöt sig till riksmyntordningen, vilket samtidigt också den nedersachsiska rikskretsen gjorde, tycktes riksmyntordningen ha fått sitt berättigande. Ändock hade den stora brister, då såsom en följd av dessa *Kipper- och Wipperinflationen* utbröt 1621, under 30-åriga krigets tredje år. Proportionen guld till silver som 1:11 $\frac{1}{3}$ hade bestämts utan hänsynstagande till silverproduktionen och införslin av billigt amerikanskt silver. Den kunde inte ändras för att motsvara den vacklande kursen. Den falska skiljemyntpolitiken skulle dock få ännu olyckligare konsekvenser. Vid bestämmandet av myntfot för groschen resp. kreuzer och pfennig hade föga eller ingen hänsyn tagits till det stigande

silverpriset, tillbakagången i silverproduktionen i Tyskland och präglingkostnaderna. År 1606 hade myntmästaren i Dresden Heinrich von Rehnen gjort följande beräkning av vinst och förlust vid utmyntningen i Dresdens myntverk: 100 mark finsilver för prägling av stormynt, alltså hela, halva och kvarts taler, ger en vinst på 14 gulden 17 groschen och 10 $\frac{1}{2}$ pfennige. Då det rörde sig om mindre valörer, i det dagliga livet absolut nödvändiga småmynt, gjorde man däremot

med sig enorma prisstegringar, en utveckling som nådde sin höjdpunkt i Kipper- och Wipperinflationen 1621–22. Penningbehovet steg enormt därför att mynten blev allt mindre värda. Bara i Kursachsen anlades fördenskull vid sidan av myntet i Dresden ett kurfurstligt i Annaberg och ytterligare 9 s k Landmünzstätten. Hade kurfurst August från 1553–1586, under en tidsrymd av ca 20 år, låtit prägla omkring 8,5 miljon guldenmynt, så slogs nu bara från 1620–23, alltså under 3 år, för 12,5 miljon gulden kippermünt. Finansväsendets totala sammanbrott och det 30-åriga krigets hårda krav – det bröt ut 1619 – tvingade Kursachsen och övriga tyska länder att återgå till ordnade förhållanden och fullgod myntning.

13. Sachsen. Kurfurst Johan Georg I (1611–1656), kippertaler 1621 à 40 groschen från myntorten Zwickau (inflationensmynt).

enbart en förlust – vid groschenprägling 18 gulden 2 groschen och 11 pfennige, vid 3-pfennigslantar 46 gulden 6 groschen och 11 pfennige, vid pfennige 28 gulden 14 groschen och 11 pfennige samt vid heller 37 gulden 18 groschen och 11 pfennige. Följden därav var – och de av Wuttke utgivna probationsregistren från den översachsiska rikskretsen bevisar det – en inskränkt småmyntprägling. Den myntbrist som därigenom uppstod avhjälpes flera myntständer genom utprägling av underhålliga småmynt, som återigen ledde till att talern steg i värde. Slutligen övergick man i Sachsen och i andra delar av riket till utgivandet av s k landmynt (Landesmünzen), vilka bara var giltiga i det egna landet och inte motsvarade riksmyntordningen. Men alla dessa åtgärder ledde bara till att talern steg i värde från ursprungligen 24 groschen till slutligen 300 och drog

Riksmyntfoten infördes ånyo med full giltighet.

Vackra talermynt under 1600-talet

Från denna andra period av sachsisk talermyntning vill jag beskriva följande särskilt vackra talerpräglingar, utgivna i riksmyntfot. Först och främst en reichstaler slagen i guld 1612 under kurfurst Johan Georg I:s riksvikariat. Efter kejsar Rudolf II:s död utövade den sachsiska kurfursten riksvikariatet tills en ny kejsare, Matthias, blivit vald och lät under denna tid prägla de första sachsiska vikariatmynten. Talern visar fursten i kurornat med kursvärdet på axeln, vänd mot höger. Framsidan visar hans vapensköld med 18 fält. Inskrifterna på båda sidor nämner hans namn och

14. Sachsen. Kurfurst Johan Georg I (1611–1656), trefaldig reichstaler 1650 till minne av den westfaliska freden från myntorten Dresden.

titlar: *Iohann Georg Dei Gratia Saxoniae, Iuliae, Cliviae Et Montis Sacri Romani Imperii Archimarschallus, Elector Et Vicarius* (= Johann Georg av Guds nåde hertig av Sachsen, Jülich, Kleve och Berg, det Heliga Romerska Rikets Ärkemarskalk, Kurfurste och Riksvikarie). Vid textens början, på åtsidan, ser man det lilla riksäpplet och på samma ställe på fränsidan en liten svan – myntmästarens i Dresden, Heinrich von Rhenen, myntmästarmärke. Ett andra guldavslag visar den minnestaler, som 1617 slogs till reformationens 100-årsjubileum. Den visar på åtsidan Johan Georgs porträtt, till höger och vänster läser vi *Ioh. Geor.*, längst ner ser vi en vapensköld med fem fält. Inskriften omfattar de sachsiska furstarnas valspråk: *Verbum Domini Manet in Aeternum* (= Guds ord varar i evighet). Fränsidan visar kurfurst Fredrik den vises bild, betecknad med *Fridericus III* och omgiven av texten: *Seculum Lutheranicum*. År 1627 präglades denna vackra skådetaler i tredubbelreichstalerikt. Den visar den sachsiska kurfursten i harnesk, med fältbindel och till häst på Elbestanden; nedanför syns ett skepp och bron över Elbe. Fränsidan bär det stora vapnet med sex hjälmbuskar. Under vapnet myntmästaren Hans Jakobs initialer: *HJ*. År 1650 lät Johan Georg I till äminnelse av den westfaliska freden prägla följande praktta-

ler efter riksmüntfot: åtsidan visar honom stående på ett inlagt golv. Han bär harnesk med fältbindel och svärdsgehäng. Vänstra handen vilar på ett bord, där hans hjälm ligger. Över hans huvud är återigen det lilla riksäpplet placerat. Fränsidan bär kur- och hertigdömet Sachsens hjälmprydda vapensköldar dekorerade med voluter. Vid sidan om hjälmen står det delade årtalet 16[5]0, och omkring denna kurfurstens titulatur. Det hela är omkransat av hans herraväldes tjugo vapensköldar.

Vid kurfurstens död 1656 slogs en minnestaler, av vilken det också finns en guldprägling. På åtsidan ser vi honom i bröstbild – han är i kurornat med svärd, men barhuvad. Inskriften är lagd i dubbla rader kring bilden och uppfyller hela fränsidan med den avlidnes namn, data, titulatur och regeringsinsatser.

Guldenpräglingen från 1667

Det tysk-romerska rikets politiska och ekonomiska förfall under 30-åriga krigets skeden liksom det faktum att landet översvämmades av utländska pengar i form av subsidier ledde till myntväsendets kollaps, baserat som det var på 1559 års riksmyntordning. På grund av

silvrets fördyring och silveruppfordringens gradvisa tillbakagång steg silverpriset under 1660-talet pro mark finsilver till 9½–10 reichstaler. 9 reichstaler skulle enligt gällande riksmyntordning kunna tillverkas av en mark finsilver; det betydde alltså att myntverket, förutsatt att de präglade efter riksmyntfot, endast kunde arbeta med förlust. Dessutom uppstod samma situation som före Kipper- och Wipperinflationen: goda fullvärdiga reichstaler smältes ned och ompräglades med hög vinst till mindervärdiga småmynt. Under det att Kursachsen och därmed många av ständerna i den sachsiska rikskretsen såtillvida var delaktiga i Kipper- och Wipperinflationens uppkomst som de underlät att slå de absolut nödvändiga mindre valörerna i erforderliga mängder och från början lät andra mynta dåliga småpengar av deras goda taler och det med stor vinst, så gick det denna gång inte så långt. För att istället anpassa myntpräglingen till det stigande silverpriset och förhindra en ny inflation slöt Kursachsen och Kurbrandenburg ett avtal år 1667 angående den så kallade zinna-myntfoten, (efter staden Zinna), till vilken också Braunschweig-Lüneburg anslöt sig. Därmed tar den tredje perioden av den sachsiska talervalutan sin början: den zinnaiska konventionsmyntfoten 1667–1690. Det var på den det berodde att två

15. Sachsen. Kurfurst Johan Georg II (1656–1680), växeltaler à 26 groschen präglad efter zinnafot från myntorten Dresden.

talerbegrepp uppstod i Kursachsen och grannländerna: en *specie-reichstaler* eller *reichstaler in specie* och en *kuranttaler* eller *taler courant*. Myntkonventionen i Zinna fastställde att reichstalern i fortsättningen skulle präglas i gammalt skrot och korn, dvs i gammal vikt och finhalt, 9 stycken från en kölnisk mark fínsilver à 233,855 gram, men dess värde skulle höjas från 24 till 28 groschen och därmed den redan i handeln utbildade värderingen accepteras.

Myntenheten à 24 groschen, hitintills kallad reichstaler, skulle behållas som *kuranttaler* eller *taler bei*; den skulle alltså inte myntas. Den till 28 groschen höjda reichstalern kallades *specie-reichstaler* och var värd $1\frac{1}{6}$ kuranttaler. 9 *specie-reichstaler* motsvarade $10\frac{1}{2}$ kuranttaler. Detta blev den nya myntfot efter vilken Kursachsen och Kurbrandenburg i överensstämmelse med det höjda silverpriset skulle mynta sina kurantpengar. Den nya kurantvalutan i $10\frac{1}{2}$ kuranttalerfot utgjordes av $2\frac{1}{3}$ -, $1\frac{1}{3}$ - och $1\frac{1}{6}$ -kuranttaler eller i groschenmynt räknat 16-, 8- och 4-groschenstycken. Dessa $2\frac{1}{3}$ -, $1\frac{1}{3}$ - och $1\frac{1}{6}$ -kuranttaler kallades vanligen bara taler eller stycken. *Specie-reichstalern* och dess delstycken utgavs efter den gamla riksmyntfoten av år 1559. Den gamla reichstalern à 24 groschen som lagts till grund för kuranttalern som räknebegrepp, gällde i rikssvaluta 90 kreuzer och alltså motsvarade dess $2\frac{1}{3}$ -stycke 60 kreuzer. Å andra sidan, eftersom 60 kreuzer var 1 reichsgulden, så kallades $2\frac{1}{3}$ -taler också för *gulden*, $1\frac{1}{3}$ -taler för en *halv gulden* och $1\frac{1}{6}$ -taler för en *kvarts gulden*. Officiellt användes dock inte beteckningen gulden för

$2\frac{1}{3}$ -talern i Sachsen. I mynt- och gruvredovisningar heter det alltid $2\frac{1}{3}$ -, $1\frac{1}{3}$ - och $1\frac{1}{6}$ -stycken. När Kurbrandenburg, Kursachsen och Braunschweig-Lüneburg jämsides med den nya kurantvalutan fortsatte att prägla *specie-reichstaler* i riksmyntfot, så ville de därmed understödja riksdagens bemödanden – om än ganska lönlösa – att söka införa en ny, enhetlig riksmyntfot. För Kursachsens del fanns emellertid ännu en betydande orsak. Sachsen hade sedan långt tillbaka förbjudit de privata gruvbolag som drev silvergruvor i Erzgebirge att utföra råsilver och förpliktigt sig att köpa upp silvret till ett för bolagen förmånligt pris och betala det i guldengroschen, vilket värdemässigt var liktydigt med *specie-reichstaler*.

Eftersom myntverket i Dresden övervägande hämtade sitt silver från de inhemska gruvorna måste man motsvarande silveravkastningen prägla hela, halva och kvarts, ibland också åttondels, reichstaler för att betala leveranserna. Därvid blev det brukligt under Zinna- och Leipzigfolens tid att betala avkastningslikviderna i *specie-reichstaler* och förlagsmedel i $2\frac{1}{3}$ kuranttaler. Förlagsmedel betalades till gruvbolaget när en gruva under ett kvartal klarade sig från tillskott, dvs om den arbetade utan förlust men inte heller gick med vinst. Sålunda präglades *specie-reichstaler* nästan uteslutande för bergsbrukets räkning och kurantmynt för normalt betalningsväsen. Nominalerna i de båda myntsystemen skiljde sig till det yttre däri att de mynt som präglats i riksmyntfot hade ett litet riksäpple på åtsidan över landsherrens bild och på kurantmyntens framsida var valören i $2\frac{1}{3}$ -, $1\frac{1}{3}$ - eller $1\frac{1}{6}$ -kurant-

taler angiven. Ett undantag utgör de bara från 1670–1671 präglade hela, halva och kvarts taler efter *växeltalerfot*, slagna i något sämre halt än *specie-reichstalern*. De bär likaledes riksäpplet på åtsidan, sannolikt därför att de hade tänkts som en ersättning för *specie-reichstaler*.

De nederländska provinserna präglade sina taler efter *burgundisk myntfot* och det var först och främst under mässorna som dessa handelsvägen infördes i Leipzig. De var av något sämre halt än den kursachsiska reichstalern och i zinnavaluta gällde de 26 groschen, medan en reichstaler gällde 28. Då de emellertid antogs som fullvärdiga reichstaler kunde de med fördel växlas till mynt med zinnaisk fot. Till på köpet hade Hamburg devalverat de zinnaiska valutorna: en $1\frac{1}{3}$ -kurant-taler à 8 groschen var bara värd 7 och Leipzigs köpmanskår led förluster. Deras protester understöddes av de kursachsiska landsständerna, som föreslog kurfursten att likaledes mynta efter burgundisk fot. Dessa nya taler var tänkta som växelpengar och bar ursprungligen inskriften *WECHSELTHALER* på framsidan. Denna inskrift förekommer dock bara under de två första kvartalen 1670. På grundval av avräkningarna från myntverket i Dresden kan med säkerhet fastställas att prägling i burgundisk fot bara förekom 1670 och 1671. Med årtalet 1672 finns i myntkabinettet i Dresden ett provmynt i guld i tiofaldig dukatvikt med växeltalerstämpel. *Specie-reichstaler* i gammal riksmyntfot präglades ånyo först från och med 1675.

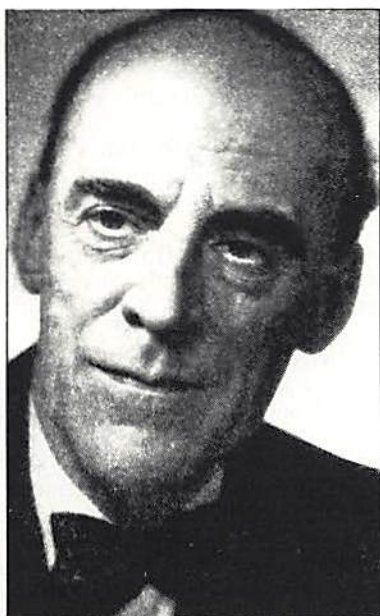
Kuranttalern à 24 groschen utgjorde huvudenheten i den nya kurantvalutan. Den var övervägande ett räknebegrepp, och det var mycket sällsynt att den faktiskt präglades – som skyttepris eller minnestaler. Trots att den i de flesta fall är försedd med värdebeteckningen 1 Taler eller 1 Taler courant och dessutom har en som sådan utmärkande vikt blir den många gånger förväxlad med en *specie-reichstaler* eller med någon av de många klippingar som inte framställdes efter officiell myntfot och helt enkelt betecknas som taler eller talerklipping.

(Forts i nästa nr)

GÖSTA CARELL OCH ULVEN-OLYCKAN

Kring en västsvensk katastrofmedalj

Ett mycket trevligt samlingsområde, särskilt för göteborgare, har vi i de konstnärligt utformade medaljerna med västsvenska ämnen. De är danska medaljer från 1600-talet över fästningar som intagits, Älvsborg, Gullberg, Carlsten och Vänersborg, med detaljerade avbildningar av dessa. Det är 1700-talets fina porträttmedaljer med Sahlgrens och Pehr Dubbs som höjdpunkter. Under 1800-talet blir denna flora mycket rik, särskilt på göteborgska stormän i brons och silver, förevigade av dåtidens främsta svenska medaljkonstnärer, Lea Ahlborn och Adolf Lindberg. Den sistnämndes son och efterföljare som svensk myntgravör, Erik, Nobelmedaljens skapare, porträtterade många göteborgare, Gustaf Ekman, Herman Mannheim, Gustaf Bernström och P Em Lithander. De är kanske förvillande lika i fakturen men samtidigt individuellt karaktäriserande på ett förfinat sätt. Bland de västsvenska 1800-talsme-

Gösta Carell var en varmblodig konstnär och en mycket entusiastisk bildskapare.

daljerna finns också en mängd som utgivits av föreningar och sällskap, banker och bolag. Bland utställningsmedaljer nås kulmen 1923 med Milles festliga skapelse till Göteborgs 300-årsjubileum.

Nydanaren Carell

Milles gjorde inte många medaljer och ytterst få med porträtt. En av dessa är Röhsska Konstslöjds-museets belöningsmedalj med Hjalmar Wijk i halvprofil.

En som verkligen blev en förnyare på den egentliga porträttmedaljens område var den i Stockholm födde, i Dalarna uppväxte, i USA utbildade och till hemlandet återvändande, ganska snillrike konstnären Gösta Carell.

Carell var född 1888 och dog 1962, och det är med hänsyn till att han ej längre är i livet man kan våga kalla honom en ganska snillrik konstnär. Före 1962 hade det varit otänkbart. På 1930- och 40-talet, när jag ibland träffade honom, hade han fått händerna fulla med arbete i Stockholm. Han porträtterade kungahuset, läkar societén, Tegner och Strindberg. I Göteborg gjorde han de kraftfulla födelsedagsmedaljerna över Skottsberg och Jäger-skiöld.

Gösta Carell var född med skarp blick och med fin känsel i nyporna.

Dekoratív knapphet men ändå tyngd och rörelse finns i medaljens bildsida. Inskriften lyder UBÅTEN ULVEN FÖR- OLYCKAS KLOCKAN 18.10 D. 15 APRIL 1943.

På framsidan står det: FÖR ATT HEDRA MINNET AV 33 SVENSKA MÄN SOM GÄVO SINA LIV FÖR FOSTER- LANDET FORMADE GÖSTA CARELL MEDALJEN.

Han gick i Tekniska skolan i Malmö och fixade fasaddekorationer åt Skånska Cement, när han inte var över i Köpenhamn och studerade. 1913–20 var han i Staterna, där han hade anställning hos den ansedde medaljgravören Brenner, men också bedrev akademistudier. 1920 var han åter i Sverige. Han gjorde porträttreliefer för gravvårdar och debuterade som medaljkonstnär 1925, vid 37 års ålder.

Sådana i brons gjutna, ganska stora porträttmedaljonger, som han levererat till gravstenar, utförde Carell nu i något mindre format och försedda med dekorativ fränsida. Produkten blev något som stod de gamla italienska renässansmedaljerna nära, och så var denna lyckade innovation ett faktum. Särskilt lyckat, tekniskt sett, var det när Carell även i de mindre, präglade medaljerna kunde bibehålla den höga reliefen. Vad som ej minst bidrog till de nya medaljernas framgång var att de framställdes i nya, verkningfulla brons- och mässingslegeringar.

Ulven-katastrofen

I samband med den stora katastrof i april 1943, då u-båten Ulven förliste i Göteborgs norra skärgård med 33 man, tillkom Carells högst personligt koncipierade Ulven-medalj. Hela Sverige hade följt ubåtsmännens öde från den 15 april till den dag då båten lokaliserats och till i början av augusti, då Ulven kunnat tas in i Eriksbergs stora flytdocka, de döda tagits om hand och man av klockorna kunnat finna ut tidpunkten för katastrofen. Hela besättningen hade förolyckats på en gång, den 15 april, strax efter kl 18. Det var middagstid ombord, och alla mellandörrar var förden-skull öppna.

När Carell gjorde sin medalj, ville han för sin del skapa ett äreminne över de döda, avsikten var inte att få sälja så många medaljer som möjligt. Historiska museet i Göteborg äger ett exemplar, som konstnären tillbjöd oss 1945, och det är nog ett av de få existerande. Den har en dramatisk bild av sprängningen – i övervattensläge, trots att olyckan i verkligheten tilldrog sig under vatten. Men verkningfullt blev det, och inskrifterna, bl a konstnärens hela namn utsatt, är i sanning talande.

H Wideen

FÖRENINGAR

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad på AB Västanfors Industriers matsal, S Linjan, Fagersta. Upplysningar tel 0223/116 71 e kl 17.00 och 0223/172 18 kl 8.30–16.00.

FINSPÅNGS MYNTKLUBB sammanträder sista torsdagen i varje månad på Sparbanken Östergötland, Bergslagsvägen 4, Finspång. Upplysningar tel 0122/103 89 el 161 20.

FROSTA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion på Fritidsgården, Hörby den 28/2, 27/3, 24/4 och 29/5 kl 19.30. Visning från 18.30.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING har möte 11/2, 10/3, 14/4 och 12/5. Öppet hus i föreningslokalen 25/2, 24/3 och 28/4. Schackspelets hus, Haga Kyrkogata 3, Göteborg mellan 18.30–21.00.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad på Restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplysningar tel 0150/210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad den 15/2, 21/3, 18/4, 23/5, 13/6, 25/7, 22/8, 19/9, 17/10, 21/11 och 12/12.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra onsdagen i varje månad på Pensionärsgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping. Upplysningar tel 0155/131 31, 133 09, 134 29.

NORRKÖPINGS MYNTKLUBB har möten på fritidsgården i Ektorp kl 19.00. 19/2 föredrag av Björn Helmfrid om Sveriges Mynthistoria en introduktion. Myntningen i Östergötland. 18/3 Storauktion. Diskussion om förfälskningar, hur de görs och hur man upptäcker dem. 15/4 varianter och variationer. 20/5 Präglingsmetoder. Upplysningar: 011/16 72 39.

SAMLARKLUBBEN NUMIS. Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar 0910/186 80.

NUMISMATISKA FÖRENINGEN ÖRESUND. Helsingborg har möten första helgfria onsdagen i varje månad på Handelsklubben, Sundstorget 3, Helsingborg. Upplysningar tel 042/26 21 14.

NUMISMATISKA KLUBBEN I UPPSALA sammanträder i Skandia, Drottninggatan 1 A, kl 19:30 den 19/2 föredrag och bytesafton, 25/3 årsmöte med föredrag, 5/5 auktion. Upplysningar tel 018/11 50 00 el 12 80 10.

PITEÅ SAMLARFÖRENING har möten tredje fredagen i varje månad. Upplysningar 0911/710 76, 500 17.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB har möten 12/2, 12/3, 12/4 årsmöte (lokal ej bestämt), 12/5 och 12/6 i Valbo kommunalhus kl 19.00. Upplysningar: 026/13 11 77, 026/27 00 19, 026/25 26 17.

SAMLARFÖRENINGEN S: T ERIK. Myntsektionen samlas på Karlbergsvägen 32 A, Stockholm kl 19.30 den 14/2, 20/3 och 17/4.

VILLSTADSORTENS MYNTKLUBB. Smålandsstenar, har möten med auktion andra måndagen i varje månad kl 19.00 på Finnvedens Sparbank. Upplysningar tel 0371/322 02.

VÄRENDENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten 5/3, 27/3, 16/4 och 22/5 på restaurang Munken kl 19.00.

AUKTIONER

22/3 Sandviken Gävle myntklubb i Drejarsalen på Folkets hus i Gävle kl 13.00. Visning kl 12.00 ca 320 utrop.

28-29/3 Svenska Numismatiska Föreningens vårauktion på Statens Historiska Museer, Storgatan 41, Stockholm kl 18.40 båda dagarna. Visning från kl 17.00. Endast för medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och övriga föreningar anslutna till Nordisk Numismatisk Union samt för representanter för föreningar anslutna till Svenska Numismatiska Föreningen.

12-13/4 B. Ahlström Mynthandel AB på Operakällaren, Stockholm

26/4 SVEA Mynt & Frimärkshandel AB på Hotell Anglais, Stockholm

10/5 HIRSCH MYNTHANDEL AB på Restaurang Oxen 1 tr, Stockholm

Numismatik och glögg

Den 19 december 1979 hade B Ahlström Mynthandel AB inbjudit numismatiskt intresserade att bese den nya affären på Kungsgatan 28 i Stockholm. Det bjöds på glögg, pepparkakor och god stäm-

ning. Alla kategorier av numismatiker var representerade. Museifolk, mynthandlare och samlare skålade, samtalande och beundrade de moderna lokalerna. MYNTKON-TAKT tillönskar Bjarne Ahlström och hans medhjälpare en god fortsättning.

I vimlet lägger man märke till Madeleine Greijer, Erik Elinder, Bertel Tingström med flera prominenta profiler.

Visste Du ...

?

– att "Festschrift für Adolph Goldschmidt zum 60. Geburtstag am 15. Januar 1923" innehåller den av Hans Böhmer författade "Das Virgespann auf den Münzen von Syrakus".

– att i "Festschrift till J.L. Ussing i anledning af hans 80-åriga födelsdag 10 april 1900" intagits C. Jørgensens "Kvindehovedet paa de aeldre Mønter fra Syrakus".

– att den av amerikanska akademien i Rom år 1955 utgivna avhandlingen "Rites of the state religion in Roman art" av Inez Scott Ryberg behandlar offerscener även på mynt.

– att den av samma akademi år 1968 utgivna avhandlingen "The portraits of Septimius Severus (A.D. 193-211)" av Arma Marguerite Mc Cann utnyttjar mynt- och medaljporträtten för sina ikonografiska studier och presenterar ett stort antal avbildningar.

– att vår egen konsthistoriker Olof Vessberg i sina "Studien zur Kunstgeschichte der römischen Republik" (1941) också utnyttjar myntporträtten.

– att "Festschrift Max Wegner zum sechzigsten Geburtstag 1962" innehåller Peter Berghaus: "Zu den münzbildnissen der Jahre 136-138".

– att i Kungl Humanistiska samfundets i Lund årsberättelse 1952-1953 har publicerats Andreas Alföldi: "Studien über Caesars Monarchie".

– att 1700-talets berömda konstomvälvare J. Winckelmann behandlar även de antika mynten i sin "Geschichte der Kunst des Altertums".

– att Rudolf F. Burkhardt publicerat en artikel "Über einige antike griechische Münzen" i "Concinnitas. Beiträge zum Problem des Klassischen. Heinrich Wölfflin zum achtzigsten Geburtstag am 21. Juni 1944 zueinget" samt

– att The British Museum Yearbook 1: The Classical Tradition (1976) innehåller en av R.A.G. Carson författad uppsats "Gold and silver coin boards and the end of Roman Britain".

Nils Uno Fornander

Ett provavslag i bly till Sten Sture d y:s stormynt 1512

Hösten 1971 framkom genom Hirsch Mynthandel AB i Stockholm ett blyföremål, som först föreföll mig kunna vara en av de många kopior som gjorts redan i äldre tid av den ytterst sällsynta sk Sture-marken 1512. Dessa förekommer i bly- eller tennlegering, mässing eller silver, både gjutna och präglade. Sten Sture d y:s stormynt, som de hellre bör kallas – vikten varierar och någon anknytning till enheten mark går ej att säkert bevisa – är kända i tre typer (Lars O Lagerqvist, Svenska mynt under vikingatid och medeltid ..., Stockholm 1970, s 147 f, nr 1 a-c), varav två med en diameter om ca 35 mm, en med diameter ca 30-32 mm; den sistnämnda (Lagerqvist, a a nr 1 b) liknar det nyfunna blyföremålet.

Myntsamlandet i Sverige har gamla anor och förekom redan under 1500-talet (se härom Nils Ludvig Rasmusson, Myntkunskap och myntsamlare i Sverige före omkring 1640, Numismatiska Meddelanden XXVII, Stockholm 1933, s 116 ff). Stormyntet 1512 uppmärksammades också. Gustav II Adolfs lärare, den förste riksantikvarien Johannes Bureus avritar i sin stora handskriftsamling "Sumlen" (i Kungl Biblioteket) just ett sådant mynt och skriver därunder (anteckningen troligen från 1601), att

myntet hade ägts av en man i Ångermanland och av denne köpts av Johan III på 1570-talet för sex (riks)daler, ett ansevärt belopp; ritningen var dock gjord efter ett *gjutet* exemplar, som ägdes av en privatperson. Redan ca 1600 fanns alltså kopior – en förfälskning avsedd att bedra vid betalning kan det icke ha rört sig om.

Det bevarade materialet av kopior förblandades ofta med originalen – särskilt då präglade exemplar i silver – och detta ledde till två undersökningar, varvid de falska utskildes. Den första gjordes av Hans Hildebrand (Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens månadsblad 1888), den andra av T G Appelgren (Sten Sture den yngres markstycken, Numismatiska Meddelanden XXIII, Stockholm 1923, s 79 ff). Den sistnämnda fastlade, genom en grundlig granskning av bl a bokstavsformer och siffror att endast de tre ovannämnda typerna kan vara äkta.

Det här avbildade blyföremålet är, som nämnts ovan, av samma typ som ett ovedersägligen äkta stormynt 1512. Jämförelsen med Kungl Myntkabinetts silverexemplar (Appelgren, a a pl II:7, s 81 nr 2) och ett motsvarande i Antellska myntsamlings i Helsingfors svenska mynt, I, Helsingfors 1908, pl 5:324, visar en fullständig överensstämmelse i alla detaljer, även bokstäver och siffror. Det rör sig alltså icke om någon av de präglade kopior, som Appelgren daterar till 1600- eller 1700-talen. Kungl Myntkabinetts kopior av denna typ är antingen graverade, präglade eller gjutna, några av den sistnämnda sorten i bly, men ytterst grova. För

TB MYNT HB

U. Thimberg R. Berglund
Prislista nr 8 sändes gratis
på begäran

KÖPER BYTER SÄLJER

MYNT & TILLBEHÖR
LITTERATUR

Erstagatan 14
116 36 Stockholm
Tel. 08 - 41 01 33

Öppethållande:

Vard. 10-18
Lörd. 10-13

en redogörelse för kända stormynt från 1512 hänvisas till B. Ahlström Mynthandel AB:s auktionskatalog nr 14, Sthlm 1977, nr 16 (Ekströms samling). Det då försålda exemplaret var av Lagerqvist typ Ia, som även finns i Eriksbergskollektionen samt i riksbankens samling och i Dresden (avslag i guld), medan föreliggande (Ib) finns i Eremitaget, i Antellska samlingen och i Kungl Myntkabinetet. Nr 1c är endast känt i sistnämnda samling. Se även Bengt Hemmingsson i MYNT-KONTAKT 1977/3, s 4ff.

1. Avslag i bly till stormynt 1512, numera i Kungl Myntkabinetet. Foto (liksom följande): Nils Lagergren, ATA.

2. Stormynt från 1512, slaget med samma stampan. Kungl Myntkabinetet.

Frågan var nu blott, om vi här hade en välgjord *eftergjutning* av ett original. I annat fall måste det röra sig om ett provavslag i bly. Dyliga gjordes ofta för att kontrollera myntets blivande utseende innan stamparna härdades; därefter skulle eventuellt nödvändig omgravering ställa sig besvärligare (för en parallell från Gusav Vasa 1546, se Nils Ludvig Rasmussen, Kungl Myntkabinettet, Stockholm 1955, Nordisk Numismatisk Årsskrift

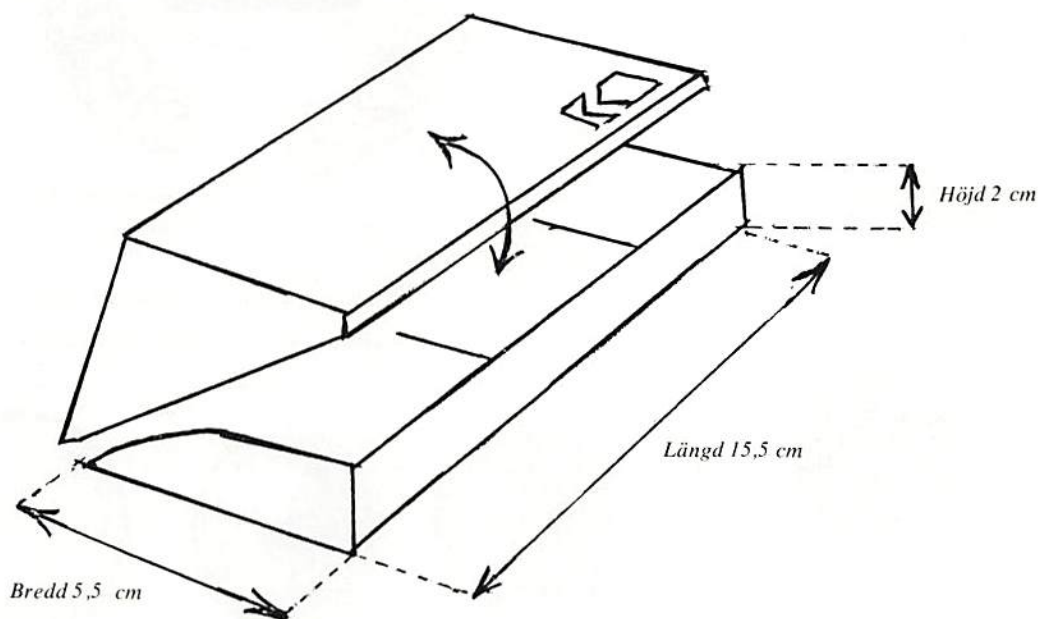
1956, s 218 och fig 1-2, samt där anflitt). Konsulterad expertis kunde ej finna spår av gjutning. En grundlig undersökning i mikroskop utfördes av Riksantikvarieämbetets och Statens Historiska Museers tekniska anstalt, varvid man konstaterade, att det av allt att döma måste röra sig om en prägling samt att man slagit två gånger med stämpeln. Ett borrhov togs också och analyserades; metallen visade sig bestå av ca 88,6 % bly, resten tenn, koppar och

zink, de två sistnämnda metallerna i små mängder. Metallsammansättningen innehåller inga ämnen som kan förekomma i en modern legering.

Sedan det sålunda fastställts, att det rörde sig om ett samtida provavslag, inköptes detsamma av Sven Svenssons Stiftelse för numismatik och överlämnades till Kungl Myntkabinettet.

Lars O Lagerqvist

Myntförvaring – enkelt och billigt

Skiss på Kodaks plastask

När man lämnar in en diafilmrulle för framkallning, får man tillbaka bilderna (vanligen 36 st) i en plastask med 3 st fack och lock. Mått enl fig. Dessa askar används för att skydda bilderna vid transport mellan fotolab och kund. När kunden fått bilderna kastas vanligtvis dessa askar.

För myntsamlaren är de perfekta för sortering, permanent förvaring samt transport till bytesaffnar, bankfack och vid resor. Askarna passar lagom i kavajfickan eller dylikt. Speciella myntalbum, boxar och skåp kostar en hel del. Askarna

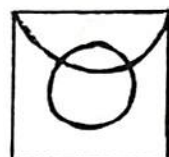
däremot är gratis. Fotar man inte själv dia, finns det säkert någon i bekantskapskretsen som man kan få tomaskar av. Både Kodak och

Agfa har plastaskar, men Kodaks är bäst.

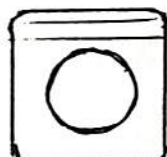
Tips insänt av Rolf Kjellsson, Stockholm

Two-by-Two papparm

Plastficka

Sp-hållaren och Lembithållaren

Papperspåse

Samtliga dessa förvaringsalternativ passar
Mått 5x5 cm

En givande Julfest!

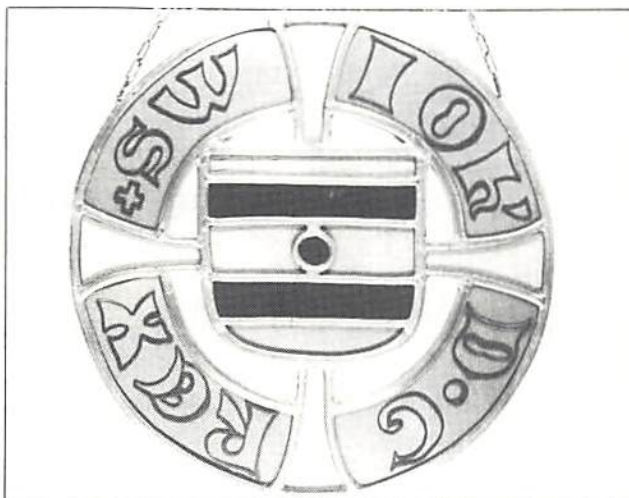
Av Svenska Numismatiska Föreningens i stockholmstrakten boende medlemmar hade ett 20-tal hörsammat kallelsen till den sedvanliga julfesten, som denna gång avhölls i Historiska museernas lunchrum. En medlem från Östersund dök också upp.

De närvarande bjöds på Lucia-kaffe. Den första begivenheten var två lotterier, vardera med 200 lotter à 1 krona. Samtliga lotter såldes, enär fina vinster lockade, utställda till allmänt beskådande. Högsta vinsten var nytrycket av Hyckerts medaljbok respektive första delen av Ulla Ehrensvärds bok om Erik Lindberg. Andra pris var årsmötesjetongen för 1976 respektive 1977. Härtill kom sedan för varje lotteri 10 tröstpriser – småskrifter att välja mellan.

Andra begivenheten bestod av en intressant numismatisk frågesport. Följande frågor, som sammanstälts av Torbjörn Sundquist, ingick i tävlingen. De rätta svaren har bifogats.

Frågor

1. Vilken är den förste svenska regent som har sitt valspråk på kopparmynt?
2. Är drottning Kristinas stora rundmynt i koppar valsverkspräglade eller hammarpräglade?
3. Alla klippingmynt från Gustav Vasa såväl de slagna i Svartsjö som de slagna i Åbo är utomordentligt rara.
 - a) finns bland Svartsjöklippingarna valören 15 öre?
 - b) hur många valörer på klippingar från Svartsjö är kända – 3 eller 4?

4. Åtsidan av ett svenskt senmedeltida mynt i form av ett arbete i färgat glas och bly. Foto: J Tamsalu, KMK.

- a) för vilken regent är myntet slaget?
 - b) under vilka år regerade konungen i fråga? (5 år åt båda hållen godkännes som rätt svar)
5. Vad väger en svensk 20-krona i guld – 7,96, 8,96 eller 9,96 gram?

Kungl Myntkabinettet, Statens museum för mynt-, medalj- och penninghistoria

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm

(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Utställningar: Svenska mynt
från 1000-talet till nutid,
Mynt från forna svenska
besittningar, Världens mynt
under 25 århundraden,
Sveriges medaljhistoria och
Medaljens konsthistoria

Specialmonter:

Primitiva betalnings- medel

Museet:

Måndag - fredag 11-16
Lördag och söndag 12-17

A

B

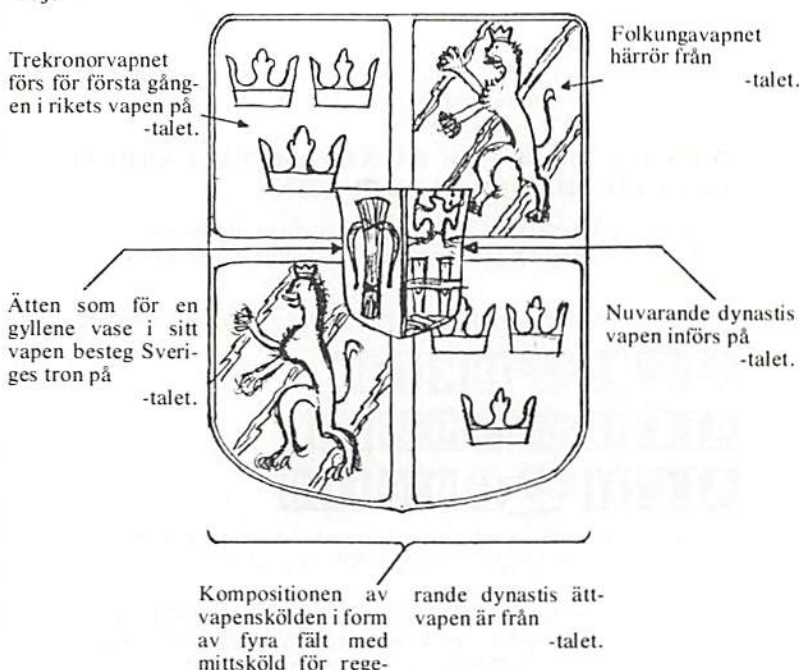
C

6. Framför Dig ser Du tre medaljer märkta A, B och C som var och en ingår i någon av de nedan uppräknade svenska regentlängderna. Foto: J Tamsalu, KMK

1. Enhörnings regentlängd
 2. Karlsteens andra regentlängd
 3. Hedlingers regentlängd
- Kombinera bokstav – siffra!
7. De första svenska sedlarna på färgat papper – de så kallade "kanarieäglarna" introducerades på 1800-talet. Var det på 1820, 1830 eller 1840-talet?

8. Vår nuvarande myntdirektör heter Benkt Ulvfot. Vem var hans företrädare?
 9. Ett populärt samlarområde är mynten i nödmyntserien 1715-1719. Vad är det ungefärliga totala antalet präglade mynt i denna serie om 10 mynt - 10, 20 eller 40 milj?

10. Det stora svenska riksvapnet pryder många av våra mynttyper, någon gång på åtsidan men oftast på myntens främsida. Nedan finns en avbildning av vapenskölden som den ser ut i dag. De olika fältens bildinnehåll för tanken till svensk historia på 1200-, 1300-, 1400-, 1500- och 1800-talet. Uppgiften är här att fylla i tillämpligt århundrade vid de olika pilarna.

Svar till frågorna

1. Karl XIII
2. valsverkspräglade
3. a) ja, b) 4 st (15, 12, 4 och 2 öre)
4. a) Hans (Johan II), b) 1497-1501
5. 8,96 gram
6. A-2, B-1 och C-3
7. 1830-talet
8. Torsten Swensson
9. 40 milj
10. trekronorvapnet 1300-talet
 folkungavapnet 1200-talet
 kompositionen 1400-talet
 Vasaätten 1500-talet
 nuvarande dynasti 1800-talet

NYUTKOMMEN

Prissupplement till
NORGES MYNTER
 med värderingspriser
 1483-1979.
 Nu i fickformat (A6)
 15:- inkl moms.

LAGERLISTA 60
 utkommen.

B. AHLSTRÖM
MYNTHANDEL
AB

Kungsgatan 28 Box 7662,
 S - 103 94 STOCKHOLM
 Tel. 08-14 02 20, 10 10 10

Under samkvämet skedde även försäljning av föreningens utgåvor av medaljer och jetonger samt av medlemsnålen.

Efter ett par timmars angenäm samvaro skildes deltagarna åt i förhoppning att nästa gång vara flera.

Nils Uno Fornander

MYNTSAMLING

helst större,

köpes av nybliven pensionär.

*Intresseområden är svenska mynt före 1900
 och antika grekiska mynt.*

Svar till "KONTANT 1980" denna tidnings redaktion

Statens provningsanstalt stoppar myntförfalskningar

Enligt brottsbalkens 14:6 och 9 är det förbjudet att eftergöra, på annat sätt förfälska eller utpräglä inom eller utom riket gällande mynt. Överträdelse kan leda till straff upp till 8 års fängelse.

Förfälskning av icke längre gällande mynt har däremot ej bedömts som lagstridigt. Ej heller har utpräglä av sådant mynt (om det ej saluhållits som äkta, vilket anses som bedrägeri) betraktats som lagstridigt.

Lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar föreskriver dock att statsvapen ej, utan kommerskollegiums tillstånd, får användas i varumärke eller annat kännetecken för varor eller tjänster. Detsamma gäller annan beteckning som hännyftar på svenska staten och därigenom ger kännetecknet en officiell karaktär (t ex mynt och ordet "riks"). Statsvapen får ej heller på annat sätt än som kännetecken användas i näringsverksamhet utan vederbörligt tillstånd.

Med statsvapen avses stora och lilla riksvapnet samt de tre kronorna i lilla riksvapnet (utan sköld och krona). Med annat statseblem, som också är skyddat, avses främst kunglig krona, dvs slutet bygelkrona.

Det krävs med andra ord kommerskollegiums tillstånd för att yrkesmässigt få tillverka eller saluföra kopia av ej längre gällande svenskt mynt. Detta under förutsättning att myntet i sin prägel har antingen tre kronor, kunglig krona eller ordet "riks", vilket väl i stort sätt samtliga har.

Generellt kan sägas att praxis vid lämnande av tillstånd att använda officiell beteckning i näringsverksamhet varit och är restriktiv. Vad som skall iakttas vid prövningen är bl a att användningen av beteckningen inte sker under ovärdiga former eller för ovärdiga ändamål och att den sökandes verksamhet är av seriös natur.

Erhålls mot förmodan sådant tillstånd skall dock alla arbeten av guld eller silver kontrolleras av statens provningsanstalt. Kopia av guld- eller silvermynt betraktas

nämigen som ädelmetallarbete, varav följer att sådant arbete, enligt lagen (1974:283) om handel med ar-

beten av guld, silver eller platina, skall förses med tillverkarens ansvarsstämplar och statens kontrollstämpel. Negligering av detta leder till böter eller fängelse samt att arbetet förklaras förverkat.

Lennart Cederlund

SVENSKA STÄMPLAR PÅ ÄDELMETALLARBETEN AV GULD, SILVER ELLER PLATINA

I svensk lag föreskrivna stämplarna på ädelmetallarbeten består av tillverkarens eller importörens ansvarsstämplar och SPs kontrollstämplar.

STÄMPLAR PÅ ARBETEN TILLVERKADE I SVERIGE

ALC U **18K D10**

ALC U **S 925 D10**

ALC U **P 950 D10**

Ansvarsstämplarna på arbeten tillverkade i Sverige består av

Tillverkarstämpel registrerad hos SP, t ex ALC

Ortsmärke, t ex U för Uppsala

Finhaltstämpel, t ex 18K för 18 karats guld eller 925 för silver med 925 tusendelar silver, en kvalitet som benämnes STERLING

Årsbeteckning, t ex D10 för år 1978, E10 för år 1979 etc.

Kontrollstämplar på arbeten tillverkade i Sverige består av trekronorstämpel med lilla riksvapnets tre kronor i tre-pass-formad sköld (dvs begränsad av tre bågar), "kattfoten", åtföljd av S på silver och P på platina.

STÄMPLAR PÅ ARBETEN TILLVERKADE UTOMLANDS

 750 **S 830** **P 950**

Importörens ansvarsstämpel är finhaltstämpeln som för guldkvaliteten 18 karat i allmänhet är 750 dvs 750 tusendelar guld.

Svenska kontrollstämplar på arbeten som tillverkats utomlands har trekronorstämplar med oval sköld åtföljd av S på silver och P på platina.

Provavslag med falska stämplor. Förhoppningsvis slipper vi sådana ryligheter i framtiden. Foto: J Tamsalu, KMK.

FRÅGE-SPALTEN

Om du vill göra en fråga om ett mynt eller något annat föremål i din egen eller någon annans samling eller du vill diskutera någon uppgift i den numismatiska litteraturen, så skriv till MYNTKONTAKTS FRÅGESPALT.

Skicka gärna med ett tydligt foto av föremålet. Avritningar, blyerts-kalkeringar och sådant duger inte.

Men skicka inte in frågor rörande samlarvärdet på dina föremål. Frågor om värdet besvaras inte.

Skriv helst på maskin och bara på en sida av papperet. Underteckna med namn och adress; anonyma brev publiceras inte.

Suomalaiset lukijamme voivat, jos niin haluavat, kirjoittaa kysymyksensä suomeksi.
Me käänämme mielellämme kysymykset suomesta ruotsiksi.

Fråga:

1. Vad är publicerat om *Scandinavian corps medal of Magersfontein* på de nordiska språken? Privata upplysningar är värdefulla.
2. Finns några nordiska medaljer från fredstraktaten 1919? Upplysningarna önskas till herr W.S.

Joubert, sekreterare i South African Numismatic Society.

Kai Mogens H Lång, Branderslev, Nakskov

Svar:

1. För bortåt 20 år sedan hade jag anledning svara på samma fråga från en samlare i Sydafrika och medaljen publicerades sedan i den numismatiska tidskrift som utgavs (och kanske fortfarande utges, vi har den inte i Kungl Myntkabinettet) i denna del av världen. Men för nordiska läsare kan det måhända vara av intresse att höra något om den märkliga minnespenningen, som inte är så vanlig.

Boerkriget, som till en början gick mycket illa för Storbritannien, började 1899 och slutade med boernas besegrande 1902. I Europa såg man i allmänhet kriget som en kamp mellan ett litet och tappert folk och en imperialistisk förtryckare, "det perfida Albion". Kejsar Wilhelm gjorde olämpliga uttalanden, drottning Victoria – som dog före krigets slut – förhånades i karikatyrer, inte minst i Frankrike. Detta är en nödvändig upplysning för en yngre generation, som ser på Sydafrikanska republiken med helt andra ögon. Boernas inställning till de svarta var föga bekant vid se-

kelskiftet och torde fö vid den tiden ha delats av många europeer. I alla händelser fick inte boerna någon officiell hjälp från andra stater, men däremot kämpade en del frivilliga på deras sida, totalt ca 2 500. Den skandinaviska kåren gjorde väl inte några avgörande insatser – därtill var den för liten – men deltog i det berömda slaget vid Magersfontein 10–11 december 1899, där general Cronje besegrade den engelske befälhavaren Lord Methuen. Det är detta som åsyftas i åtsidans omskrift, där ett stort kors visar Sveriges tre kronor samt Danmarks tre krönte lejon (leoparder), Norges yxbärande samt Finlands, som står på en sabel och håller ett svärd. Frånsidan återger ett stiliserat vikingaskepp, som plöjer genom vågorna – mot Sydafrika, får man förmoda. Det martialiska citatet – "de kunde icke vika/blott falla kunde de" – är en omdiktning av Tegnér's "Karl XII" ("Han kunde ..." etc), som använts i fler sammanhang än detta.

Medaljen är signerad (på åtsidan, nedtill till vänster om korset) med SL/25. Detta betyder Sune Lindström 1925. Den unge, blivande arkitekten och professorn utförde ritningar till medaljen, väl ursprungligen tänkt till kårens 25-årsjubileum. Stamparna graverades därefter av Georg Jensens berömda guldsmidsföretag i Köpenhamn; av någon anledning, förmodligen den stora diametern (90,5 mm), som

Skandinaviska kåren och slaget vid Magersfontein 1899. Minnesmedalj av Sune Lindström 1925, präglad 1927. Kungl Myntkabinettet. Foto: J Tamsalu.

krävde starka präglingsmaskiner, sändes stämparna till Metallfabriks AB C.C. Sporrøng & Co i Stockholm, som fick prägla dem. Eftersom det inte rörde sig om deras egen produkt letar man förgäves på randen efter deras inslagna firmamärke. Upplagens storlek är okänd, men den var inte särskilt stor. Stämparna är kvar hos Sporrøngs och 1977 användes de till en nyprägling (10 ex, varav 2 förgyllda och 2 försilvrade, alla i brons), som är försedd med Sporrøngs stämpel i randen.

Fotot föreställer Kungl Myntkabinettets exemplar. Medaljen blev aldrig levererad tillsammans med 1927 års övriga produktion, antagligen därför att Sporrøngs inte såg den som sin egen utgåva. Vid besök 1936 hos direktör Tage Svedberg på kontoret i Stockholm observerade emellertid dåvarande chefen för Kungl Myntkabinettet, sedermera riksantikvarien Bengt Thordeman denna ovanligt stora, präglade medalj, som saknades i samlingarna, och erhöåll då genast ett exemplar som gåva (inv.nr 21500).

2. Vad angår medaljer över första världskrigets slut finns inga

egentliga fredsmedaljer, eftersom de skandinaviska länderna (Sverige, Norge, Danmark-Island) var neutrala. Finland blev som bekant självständigt genom Rysslands sammanbrott 1917. I samband med självständigheten slogs en del medaljer (publicerade i finsk litteratur).

I Danmark utkom dock ett par medaljer vid krigsslutet. Den ena utgavs av Fritz Heimbürgers prægeanstalt på Købmagergade i Köpenhamn. Det är en liten medalj med texten "FRED PAA JORDEN 1919" och en ängel svävande över krigsgravar på åtsidan och med en säningsman på framsidan. Den andra medaljen är till äminnelse av Sønderjyllands återförening. Genom att Tyskland förlorade kriget erhöåll det neutrala Danmark området efter en folkomröstning. Medaljen är graverad av Andreas Hansen och utgiven av De samvirkende sønderjydske foreninger. Den präglades av Dragsteds Medaillemønt.

Beträffande Norge kan nämnas Ivar Thrøndsens 17 maj-medalj 1919, som alluderar på den ingångna freden (Støren och Holst nr 446).

Lt

GYNNA MYNTKONTAKTS ANNONSÖRER

Fråga:

Vid granskning av 1-ören 1933 har konstaterats att ett av mynten i min ägo har ett påtagligt spärrat årtal. Avstånden mellan "treorna" – som synes vara inbördes lika och placerade på samma höjd – är dubbelt så stort som på övriga mynt som studerats.

Förhållandet är påtagligt och då varianten ej har nämnts av Berggren – Kinnmark är frågan om någon annan gjort samma iakttagelse?

Torsten Olsson, Bromma

Svar:

Frågan lämnas vidare till våra variantspecialister. Har du synpunkter på 1 öre 1933 med spärrat årtal så hör av dig.

Frank Olrog

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Numismatisk litteratur

Lagerkatalog utkommer två gånger årligen

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

a)

b)

skala 1:1

a) 1 öre 1933 med vanligt årtal.

b) 1 öre 1933 med spärrat årtal.

Foto: J Tamsalu, KMK.

skala 3:1

CECILIA VASA ÄN EN GÅNG

I föregående nummer av MYNT-KONTAKT recenserade jag Jørgen Steen Jensens arbete om Jan Baptist Teczynski och Cecilia Vasa samt den över dem präglade medaljen (Numismatiska Litteratursällskapet i Göteborg) och refererade därvid författarens (och Lars-Ingvar Jönssons i en not framförda) synpunkter på denna gjutna minnespenning, av vilken intet original synes vara bevarat, endast mer eller mindre grova eftergjutningar. Särskilt inskriften är sammansatt av tillämpligen tjocka bokstäver. Jag avbildade ett exemplar i Kungl Myntkabinettets samling, som bar syn för sägen.

Emellertid har Jüri Tamsalu påpekat för mig, att det utställda exemplaret, som han nyligen fotograferat på grund av en beställning, är mycket bättre bevarat, särskilt vad omskriften beträffar; även ansiktet har tydligare anletsdrag, låt vara att man inte kan utesluta en viss efter-

gravering. Detta exemplar illustreras här.

LLt

Cecilia Vasa; medalj sannolikt gjuten före 1565. Exemplar i silver, Kungl Myntkabinettets utställning. Foto: J. Tamsalu.

Angående numismatiska utställningar

1. Den 15 januari öppnades i Kungl Biblioteket i Stockholm utställningen *Värdettryck*, anordnad av

denna institution i samarbete med Kungl Myntkabinettet, Riksbankens sedeltryckeri (Tumba) och Esselte Värdettryck AB. Den pågår t o m 11 februari. Som numismatisk expert har jur dr Ernst Nat-horst-Böös från Kungl Myntkabinettet medverkat. Fil kand Lars Olsson representerar Kungl Biblioteket.

2. Från bäverskinn till dollar-mynt heter en utställning om Kanadas mynt- och bankhistoria som öppnades i Kungl Myntkabinettet den 31 januari och pågår fram till början av april. Kanadas ambassadör Kenneth Brown talade vid vernissagen. Förutom mynt, polletter, sedlar och aktier visas föremål med anknytning till premonetär handel samt ett stort bildmaterial, till stor del insamlat av utställningens kommissarie jur dr Ernst Nat-horst-Böös vid besök i Kanada hösten 1979; det har vänligt ställts till förfogande av ett stort antal kanadensiska banker och det berömda Hudson Bay Company. En katalog trycks till utställningen och kan beställas från Kungl Myntkabinettet eller mynthandeln.

Lars O Lagerqvist

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 21 företag i nio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfälskningar. – Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB
Kungsgatan 28, Box 7662
103 94 Sthlm 7, tel. 08-10 10 10

Amnekleivs Mynthandel
Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel. 011-10 29 50

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

Flodbergs Mynthandel
Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Handelsbolaget Mynt och Medaljer
Seavägen 96, Fack, 104 32 Sthlm 19
tel. 08-34 34 23

Hirsch Mynthandel AB
Malmskillnadsgatan 29
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Karlskrona Mynthandel
Hantverkargatan 11
371 00 Karlskrona, tel. 0455-813 75

Malmö Mynthandel AB
Kalendegatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel
Kungsängsgatan 21 B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Norrtälje Mynthandel
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrtälje, tel. 0176-168 26

Nordisk Varutjänst Nova
Södra Strandgatan 3, Box 40
701 02 Örebro, tel. 019-12 05 11

Myntaffären Numis
Valigatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg, tel. 031-13 33 45

Svea Mynt & Frimärkshandel AB
Stureplan 4, Box 5358
102 46 Stockholm, tel. 08-10 03 85/95

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 62 61

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Peo Mynthandel AB
Drottninggatan 29, Box 16 245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynthandel AB
Arsenalsgatan 8, 111 47 Sthlm
tel. 08/20 81 20, 20 51 10

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel
Renstiernas Gata 29, Box 11 080
100 61 Sthlm, tel. 08-44 82 81

I. Wallin Myntgalleri AB
Stora Nygatan 14, 111 27 Sthlm
tel. 08-20 27 51

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42, 111 20 Sthlm
tel. 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 5132, S-102 43 Stockholm

Svartå bruks polletter

Pollett för 1 lass kol (35 mm 28 g).

I MYNTKONTAKT 1979 nummer 6 s 125 frågar signaturen -n på vilket mynt man präglade Svartå Bruks polletter.

Svartå Bruk präglade polletter två gånger, första gången i slutet av 1700-talet (året är okänt) och andra år 1801. Den senare typen har årtal. Man känner några exemplar av den äldre typen, som finns i tre nominaller 1, 2 och 4 läst och som alla

(åtminstone alla kända ex) har präglats på 2 öre SM i koppar. Dessa exemplar har ruträfflad rand. I några exemplar kan man med svårigheter urskilja dalapilar, men inte mera. Därför är det omöjligt att säga, om de är 2-öringar från Fredrik I:s, Adolf Fredriks eller Gustaf III:s tid. Diametern är något större än i 2-öringar, ty man har försökt att avlägsna den tidigare präglingen

före nypräglingen. Vikten är cirka 28 gram, som stämmer med 2-öringarnas vikt. Det är ett fel i Holmastos katalog: bilden X 1 är faktiskt bilden över X 2. E Tame-lander har skrivit om Svartå Bruks polletter i NNUM 1963, sid 143–145, men inte just om denna sak.

Aarre Vuorjoki och Aimo Linkosalmi

Märkta specieriksdalrar

Mariestads Weckoblad för den 13 juni 1866 innehåller en länsman- rapport om ett utpressningsförsök, som trots sin stora klumpighet lyckades.

Handlanden J.M. Sylvé i Hova i Västergötland fick i april 1866 ett anonymt hotelsebrev. Brevskrivaren fordrade, att Sylvé skulle ge honom 250 riksdaler riksmünt, annars skulle brevskrivaren med ett skott sända Sylvé till den andra världen. Pengarna skulle läggas i ett kuvert, som skulle placeras mellan ett par stenar vid en närmare angivna milsten.

Detta brev medförde inte det av brevskrivaren önskade resultatet. Därför sände han i slutet av maj ett nytt brev till Sylvé och upprepade

sin hotelse; egendomligt nog avslutade han det andra brevet med att säga, att han inom ett år kunde betala igen kapitalet och ränta.

Sylvé svarade då i ett brev den 1 juni, att pengarna efter den 4 juni skulle finnas att hämta vid den angivna milsten. Detta svarsbrev placerade Sylvé vid milsten. Samtidigt satte han ut vakter där. Den 3 juni på förmiddagen kom den anonyme brevskrivaren till milsten och hämtade Sylvéns svar. En av vakterna kände då igen honom som mureriarbetaren Gustaf Nordlöf från Hova.

”För att riktigt få boven fast”, fortsätter rapporten, ”beslöt hand- landen Sylvé att i bref utlägga 50 rdr eller 12 st. specieriksdalrar och ett 2 riksdalers mynt, sedan han först med en mindre stans innefat- tande bokstäfverne P.R.F. stämp- ladt hvarje mynt i bildsidan. Detta bref förvarades å begärda stället och tillgreps af ofvanberörde Nord-

löf natten till den 7 dennes. Bevak- ningen, 4 till antalet, sökte efter tillgreppets fullbordan gripa tju- ven, men i anseende till hans snabbspringning i förening med den närbelägna skogen kom han på flykten.”

Det är som vi vet inte så ovanligt att finna mynt märkta med inpun- sade bokstäver. Vi frågar oss, vad sådana bokstäver kan betyda, men det är inte ofta, som vi får något svar. De mynt, som Sylvé hade stämplat på bildsidan ”med en mindre stans innehållande bokstäf- verne P.R.F.”, lyckades Nordlöf uppenbarligen få med sig, då han flydde. Följaktligen kan det finnas en chans, att åtminstone något – kanske alla – av dem har bevarats till våra dagar och nu finns hos nå- gon samlare, som sitter och grub- blar över innebörden av de inpun- sade bokstäverna P.R.F.

T.L.

Något om levnadskostnader för 150 år sedan

Tillgången på prisstatistiskt material från äldre tider är som vi vet synnerligen begränsad, i varje fall när det gäller reella marknadspriser, dvs konkreta priser som verkligen har tillämpats. Det har därför intresse, att exempel på sådana reella priser tas till vara.

I Post- och Inrikes Tidningar för den 23 februari 1826 kan vi läsa följande annons:

I ett anständigt hus, 2:ne mil norr ut från Upsala i den vackraste tracten af landet, mottagas 2:ne bättre hrr eller fruntimmer, hvilka emot en årlig afgift af 250 r:dr riksg. erhålla god och tillräcklig husmanskost, uppässning och tvätt.

Det kan ju vara en utgångspunkt så god som någon annan, när vi vill bedöma penningvärdets förändringar, att notera att helinackordering under ett helt år "i den vackraste tracten af landet" kunde erhållas för 250 riksdaler riksgälds.

Det är möjligt, att det begärda priset kunde pressas. Några år senare, den 28 december 1833, erbjöd sen i annonsör i Posttidningen att betala 50 riksdaler riksgälds mindre för helinackordering under ett år; han skriver:

En till åren kommen bättre

mansperson, som förer ett tyst och stilla lefverne, önskar få inackordera sig (helst på landet) emot 200 r:dr rgs årligen. Pretentionerna äro blott ett rum med möbler, eldning, nödig uppässning, klädtvätt samt spising.

Men i Stockholm var det uppenbarligen dyrare att leva. Vi kan jämföra ovannämnda priser för helinackordering på landet med några uppgifter, som den kända militärskriftställaren Johan August Hazelius publicerade i Posttidningen den 13 februari 1832:

Som undertecknad flera gånger från landsorterna blifvit tillfrågad om kostnaden för en vinters vistande i Stockholm, så får den upplysning meddelas, att man på bättre världshus härstädes kan blifva inackorderad till middagsspising för 10 r:dr samt middags- och aftonspising för 16 r:dr 32 sk. samt att ett någorlunda välbeläget, snyggt rum med möbler, eldning, kaffe och all erforderlig uppässning kan erhållas för omkring 10 r:dr, allt b:ko och i månaden. Dessa pris äro således de högsta, hvartill de nödvändiga utgifterna för ett anständigt vivre härstädes kunna uppgå.

J.A. Hazelius

Om vi räknar med "middags- och aftonspising" för 15 riksdaler 32 skillingar banko och rum för 10 riksdaler banko, blir kostnaderna per månad 26 riksdaler 32 skillingar banko; per år blir kostnaderna sålunda 320 riksdaler banko, vilket motsvarar 480 riksdaler riksgälds. Nu är det väl sannolikt, att de priser, som Hazelius anför, gäller en ganska hög standard, men hans uppgifter tyder ändå på en rätt stor skillnad mellan priserna i huvudstaden och priserna i landsorten.

T.L.

EN BRA MOTION

Riksdagsman Jan Prytz har lämnat in en motion med förslag att staten skall lösa in enkronor äldre än från 1968. Han vill att mynten betalas med 80 procent av silvervärdet. Det betyder ca 12 kr för en enkrona gjord före 1943.

Genom detta skulle en möjlighet nås att få slut på de skumma affärerna med "nedsmältningsmynt". Våra dagstidningar är ju fulla med annonser som söker fresta folk att sälja sina silvermynt. De flesta tänker väl inte på att de genom att sälja befrämjar brottslig verksamhet. Det är som bekant förbjudet att smälta ned gångbart svenskt mynt.

NYHETER FRÅN KANADA

Det kanadensiska myntverket tillkännager att en silverdollar och ett 100 dollars guldmynt kommer att präglas för att fira 100-årsminnet av överlåtelsen av större delen av de arktiska brittiska besittningarna till det självständiga Kanada.

Silverdollarsnålsida uppvisar ett porträtt av Elizabeth II och framsidan en isbjörn på ett isflak. Myntet innehåller 50 procent silver och har en diameter av 36 mm. Designen har skapats av Donald Paterson från Toronto, Kanada.

100 dollars myntet i guld har också drottningens porträtt på ena sidan och den andra sidan återger en eskimå i en kajak med ett isberg i bakgrunden. Myntet har en diameter av 27 mm och innehåller 16,98 gram guld. Designen till detta mynt har gjorts av Montrealkonstnären Arnaldo Marchetti.

Svea Mynt-Auktion Nr. 7

Mynt, medaljer, sedlar, litteratur, från alla tider och länder.
26 april 1980 på Hotel Anglais, Stockholm.

DEADLINE 15 FEBRUARI

Några hittills emottagna objekt:

Svenska och utländska medeltidsmynt

Svenska mynt från Gustav Vasa till Gustav VI Adolf

Ur en liten samling vackra romerska silver och bronsmynt

Utländska guldmynt: England, George VI. 2 pund 1823. F. 240

Ryssland: Katarina II. 10 Kopek 1796 (RR) ur den s k "Cipher serie" Brekke 35

- VI SÖKER bättre enstaka objekt eller hela samlingar från i stort sett hela världen.
- Vi emottar objekt t o m den 15:e februari; en tidig inlämning underlättar för oss; speciellt när det gäller stora samlingar.
- Auktionskatalog erhåller Ni genom att sätta in kr 20:– på vårt postgiro (40:– för helårsprenumeration för prislister + auktionskataloger).

SVEA
MYNT & FRIMÄRKSHANDEL AB

STUREPLAN 4 · BOX 5358, S-102 46 STOCKHOLM

TELEFON 08-10 03 85, 10 03 95

BANK: SVENSKA HANDELSBANKEN

